

Türk Romanında Haçlı Seferleri* Crusades in Turkish Fiction

Hünkâr KARACA YALÇIN**

Özet: Edebiyatın genellikle bireyin yaşantısından doğmuş olduğu kabul edilse de toplumun bir üyesi olan birey yaşadığı çağı, tarihi, coğrafi ve ekonomik koşulları eserine farkında olarak ya da olmayarak yansıtır. Dolayısıyla eser, hem kişinin hem de toplumun ürünü olarak ortaya çıkar. Böylece bireyin de kendisini içinde bulduğu savaşlar, göçler, büyük felaketler, paradigmlar edebiyatın konusu haline gelir. Türk edebiyatı başlangıçtan bugüne kadar değerlendirildiğinde toplumsal yanı güçlü olan bir edebiyattır. Orta Asya'dan Avrupa kapılarına kadar uzanan geniş bir coğrafyada hüküm süren Türklerin tarihi de edebiyatlarını etkilemiştir ve yazarlar romanlarında tarihlerini, büyük göçleri, savaşları, toplumsal kriz dönemlerini ve bunların toplumdaki yansımalarını konu etmişlerdir. Bu savaşlar içinde Türk tarihinde oldukça önemli yeri olan Haçlı Seferleri de bulunmaktadır. Tarihe yönelen romancılar hem biyografik romanlarda hem de tarihi romanlarda Haçlı Seferleri'ne yer vermiş, Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki mücadelenin çeşitli sebeplerini, İslamiyet ve Hıristiyanlık inançlarına mensup toplumların çatışma nedenlerini roman aracılığı ile irdelemişlerdir. Bu çalışmada Türk romanında Haçlı Seferleri, savaşların günümüze de uzanan yankıları ve yazarların bu savaşlara bakış açıları değerlendirilmiştir.

Abstract: Although it is widely acknowledged that literature is born out of the individual's own experiences, the individual, as a member of society, mirrors the age, historical, geographical, and economic factors in their works, either intentionally or unintentionally. Therefore, the work emerges as a product of both the individual and society. Thus, wars, migrations, great disasters, and paradigms in which the individual finds themselves involved become the subject of literature. If Turkish literature from its inception to the present day is evaluated, it is found that this literature possesses a strong social dimension. The history of the Turks, who ruled over a vast geography stretching from Central Asia to the frontiers of Europe, has also influenced Turkish literature. Authors have written novels centered on the history of the Turks, great migrations, wars, periods of social crisis, and their reflections on society. Among these wars are the Crusades, which occupy a significant place in Turkish history. Novelists who are oriented towards history have included the Crusades in both biographical novels and historical novels and have explored the various causes of the struggle between the East and West civilizations and the reasons for the conflict between societies belonging to the Islamic and Christian faiths through the medium of fiction. The present study analyzed the Crusades in Turkish fiction, the repercussions of the wars that continue to the present day, and the perspectives of the authors on these wars.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Toplum, Savaş, Roman, Haçlılar

Keywords: Literature, Society, War, Novel, Crusaders

* Bu makale yazarın Prof. Dr. Mehmet Törenek danışmanlığında hazırladığı "Türk Romanında Orta Doğu" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktor, hun.kar2019@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6460-9972>

Giriş

Toplum içerisinde doğan toplumsal şartlara göre zihin dünyası şekillenen içinde bulunduğu çağdan bilinçli olarak ya da farkında olmadan etkilenen yazarın ortaya koyduğu eser, aynı zamanda toplumun da bir *aynası* gibidir. Emel Kefeli'nin de açıkladığı gibi "... edebiyat, içinde bulunduğu tarihî şartlarla yakından ilgilidir"¹. Başlangıç yıllarından itibaren toplumsal yanı ağır basan Türk romanında savaş başlıca işlenen sosyal temalardan biri olmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı romanlarda önemli bir yere sahiptir. Bu savaşların yanı sıra romanlarda yer verilen dikkate değer bir diğer savaş ise Haçlı Seferleri'dir. Çoğunlukla III. Haçlı Seferi üzerinden işlenen bu savaşlar, Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlıların elinden almasından sonra yapılan seferler ve özellikle Hittin Seferi odağında ele alınmıştır. Bu bölümde romanlarda Haçlı Seferleri'nin etkisinden evvel Haçlı Seferleri'nin neden ve sonuçlarına ilişkin kısa bir giriş yapılmıştır.

Kudüs, Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler için kutsal bir bölge olması sebebiyle bu üç büyük dine mensup milletler bölgeye hâkim olmak istemişlerdir. Bu şehir için geçmişten bu yana birçok savaş yapılmıştır. Haçlı Seferleri düzenlenmiş, liderlerin en önemli hedefi bu şehri ele geçirmek olmuştur. 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden sonra Osmanlı Devleti'nin yönetimine giren Kudüs bölgesi, Batılı liderlerin hem dini hem ekonomik sebeplerle çoğu zaman hedefinde olmuştur. Beş yüz yıl boyunca Osmanlı Devleti tarafından yönetilen Kudüs, yirminci yüzyılın başında I. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı'nın elinden alınmıştır. Şehrin düşmesinden ve Osmanlı askerlerinin bölgeden çekilmesinden sonra Kudüs'e giren İngiliz General Allenby'nin "Haçlı Seferleri şimdi bitti"² dediği kabul edilmektedir. Bu da bölgede Hıristiyanlık dininin ve Hıristiyan-Batı kültürünün yeniden uyandırılmak istendiğini göstermektedir.

Haçlı Seferleri, dokuz büyük sefer şeklinde olmuştur. Papa II. Urbanus liderliğinde 1096 yılında başlayan ilk Haçlı Seferleri dokuz büyük seferle 1291 yılına kadar devam etmiştir. Savaşlara katılan Hıristiyan güçlerinin kıyafetlerinde taşıdıkları haç işareti sebebiyle askerler "Haçlı" olarak adlandırılmışlardır. Dini, ekonomik birçok sebebin ileri sürüldüğü bu savaşlarda, Papalık tarafından çoğunlukla Müslümanların elinde bulunan kutsal bölgeleri ve Hıristiyan din kardeşlerini kurtarmak düşüncesi ileri sürülerek ordu toplanmıştır. "Urbanus Haçlı Seferi için çağrı yaparken aynı zamanda büyük bir hac yolculuğu olacağını belirttiği bu sefere katılacakların günahlarının affedileceğini, Hacıların şahısları ve malları için kilisenin daha önce hacca gidenlere vermiş olduğu koruma güvencesini tekrarlıyordu"³. Papa II. Urbanus'un Haçlı Seferleri sırasında din kavramını vurgulayarak yaptığı "Clermont Konsili" konuşmalarının olduğu bilinmektedir. Papa, üç bölümden meydana gelen bu konuşmalarda Türklerin yaptıkları fetihlerden duyduğu rahatsızlığını bildirmiştir. Daha sonraki konuşmalar ise "Kilise'nin korunması ve Tanrı barışı ile ilgili olup tamamen İncil'den alıntılarla süslenmiştir. Üçüncü konuşmasında ise Doğu'daki din kardeşlerinin yardıma ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır"⁴. Ancak bu seferlerin ekonomik boyutu da bulunmaktadır. Kilise tarafından yönlendirilen yoksul Avrupa halkları için bu seferler doğunun zenginliğine ulaşma amacı da taşımaktadır. Haçlı Seferleri'nin temel sebebinin dini unsurlara dayandırıldığını iddia eden araştırmaların ön planda olmasına rağmen bu seferlerin birçok sebebi olduğu gerçeğine dikkat çeken Işın Demirkent bu gerçeğin göz ardı edilmeye çalışıldığını belirtir⁵.

On birinci yüzyıl, Türklerin Anadolu'ya tam anlamıyla yerleşerek Bizans'ı tehdit eder hale geldiği yüzyıl olarak görülür. Bunun üzerine Türkleri bölgeden geri göndermek isteyen Bizans İmparatoru, İstanbul'u Türklere karşı korumak için Papalıktan yardım istemiş ve Papalık da Türklere karşı hem İstanbul'u hem de din kardeşlerini korumak için çağrıda bulunmuş, böylece Haçlı Seferleri başlamıştır. Selçuklular ile yapılan ilk savaşta İngiliz, İtalyan ve Fransız Haçlı kuvvetleri bu savaşta galip gelmişler ve İznik'i, Antakya'yı Urfa'yı Selçuklulardan aldıktan sonra 1099'da Beyrut yakınlarında Kudüs'ü ellerinde tutan Fatımi Devleti ile karşılaşarak Kudüs'ü kuşatmışlardır. Bu kuşatma çok büyük kıyımları ardı sıra getirmiştir. Haçlılar, Kudüs'teki bütün Müslümanları ve Müslümanlara yardım ettikleri gerekçesi ile Musevileri acımasızca öldürmüşlerdir. Steven Runciman da Haçlı Seferleri'nde yaşanan dehşetin büyüklüğüne dikkat çekerken onların sadece Müslümanlara değil aynı zamanda Yahudilere karşı bir kıyım

¹ Emel Kefeli, Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz, (İstanbul: 3F Yayınevi, 2006), 11.

² Mim Kemal Öke, Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar, (İstanbul, Çağ Yayınları), 337.

³ TDV İslam Ansiklopedisi, Işın Demirkent, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.) "Haçlı Seferleri" maddesi, 526.

⁴ Sevtap Gölgesiz Karaca, I. Haçlı Seferi (1096) Öncesinde Bizans İmparatorluğu'nun Siyasi Durumuna Bakış, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2/4, (2012): 149-150.

⁵ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997) 1.

gerçekleştirdiklerini anlatır⁶. İkinci Haçlı Seferleri'nde yenilgiye uğrayan ve Hittin Seferi ile Müslümanlara Kudüs'ü bırakmak zorunda kalan Haçlılar, bunun intikamı için yeniden seferler düzenlemeye başlamışlardır. Kudüs'ün yeniden Müslüman yönetiminde olması Avrupa'da çok büyük etkiye sebep olmuş, Papa III. Urbanus'un üzüntüden hayatını kaybettiği söylenmiştir. Hittin Seferi, 4 Temmuz 1187 tarihinde başlamış ve bu savaşın nihayetinde Kudüs, Müslümanların eline geçmiştir. Bu savaşta Haçlılar, kendilerine manevi desteği olacağına inandıkları "Kutsal Haç"ı da savaş meydanına getirmişler, ancak "Kutsal Haç" Müslümanların eline geçmiştir. Hittin Savaşı'nın sonunda Akka, Yafa, Beyrut, Gazze, Nablus, Askalan gibi çok önemli şehirler, Selahaddin Eyyubi idaresine girmiş, en nihayetinde Kudüs fethedilmiştir⁷.

Selahaddin Eyyubi'nin bu büyük zaferinin arkasından birçok Avrupalı kral yeni sefer hazırlıklarına başlamıştır. Bu kralların en bilineni Avrupa'da Arslan Yürekli Richard olarak kabul edilen I. Richard'dır. I. Richard bu fethin intikamını almak amacıyla önce Kıbrıs'a ardından da Akka'ya gelir. Burada Akka Kalesi'nin ele geçirilmesine destek olur. 1191'de Akka Kalesi'nde bulunan Müslümanları esir alan Richard, Kutsal Haç'ın geri verilmesi karşılığında esirlerin bırakılacağına dair Selahaddin Eyyubi ile bir anlaşmaya gider. Ancak sayıları 2700 olduğu bilinen Müslüman esiri serbest bırakmayarak aileleri ile birlikte katledilmelerini onaylar. Daha sonra yapılan anlaşmalarda Yafa'nın bir bölümü Hıristiyanlara bırakılır. Bu savaşta da başarısız olan Haçlılar 1198'de yeni bir sefer düzenlemeye çalışmışlar ancak bu sefer İstanbul'un yağmalanmasına yol açmış, Haçlılar baştan yenilgiye mahkûm olmuştur. 1212 yılında yapılan Haçlı Seferi ise diğerlerinden oldukça farklıdır ve bu sefere binlerce çocuğun katıldığı belirtilmiştir. Bu başarısızlıklar 1221 ve devamındaki savaşlara da yansımış, Haçlı kuvvetleri Müslüman devletlerce yenilmiştir. 1335 yılında yapılan son Haçlı Seferi, İskenderiye'nin yağmalanması ile sonuçlanmış ve Doğu-Batı ticaretini olumsuz etkilemiştir. Son Haçlı Seferi ise 1444 yılında II. Murad'ın iktidarındaki Osmanlı Devleti'ne karşı yapılmış, ancak Haçlılar Varna'da yenilgiye uğratılmışlardır. "Daha sonra Türk İslam dünyasına karşı yapılan bütün savaşlar da Haçlı seferleri olarak değerlendirilmiştir"⁸.

Romanlarda Haçlı Seferleri

Haçlı Seferleri'nden ilk bahseden roman ilk baskısı 1877 yılında yapılan *Süleyman Musli* yani *Musullu Süleyman* romanıdır. Ahmet Midhat Efendi romanında Haçlı Seferleri'ne Avrupalıların bir bütün olarak destek verdiklerini ve "Ehl-i salıp" dediği Haçlıların imkân bulurlar ise İslamiyet'i yeryüzünden kaldırmak isteyeceklerini söyler. Ahmet Midhat ayrıca romanda Haçlı Seferleri'nde propaganda yapan vaiz Pierre Lermit'ten de söz eder. "Tevârîh-i şinâsân-ı ihvâna hafî olmadığı veçhile Pierre Lermit gibi cinnet-i mutlaka husûsunda tarihin asla şüphesi olmayan bir mecnunun sözüyle bütün Avrupa yerinden oynamış ve güya Kudüs-s itikatlarınca zulemât-ı İslamiyye'yi envâr-ı diyânet-i Mesîhiyye ile izâle için ta Avrupa'nın içerilerinden beri derlenerek Kudüs-i Şerîf'e kadar bir seyl-i belâ gibi akıp gelmişti"⁹.

Ahmet Midhat, üslubunun da verdiği etkiyle romanda Haçlılar hakkında birçok yorumda bulunur ve okurunu aydınlatmaya çalışır. Avrupalıların birçok milletten, genç, yaşlı, çocuk her yaştan insanın hayatlarında ismini dahi duymadıkları bir coğrafyaya savaşmaya geldiklerini hatta bu kişilerin Kudüs hakkında herhangi bir bilgiye dahi sahip olmadıklarını; Macaristan, Bulgaristan'da bile karşılarında bir kubbe görseler burasının Kudüs olduğunu zannedeceklerini söylerken, bu seferleri Diyojen'in görmesi halinde yaşananları kahkahalarla karşılayacağını eklemeyi de ihmal etmez.

"Terakkiyât-ı medeniyenin şimdiki sürat ve sühûlete nispetle binde bir sürat ve sühûleti dahi vaat temin edemediği bir zamanda Kudüs-i Şerîf'in fethi niyet-i mutaassıbanesiyle yüzbinlerce karı erkek, çoluk çocuk, ihtiyar genç, pir berna, sakat sağlam, kırık dökük, aç susuz, çırılçıplak sefelenin Almanya ve Avusturya ve Macaristan ve Bulgaristan ve Anadolu gibi hemen önlerinde isimlerini bile işitmedikleri garip memleketlerde sedd-i ramak edecekleri bir lokma ekmeği dilenerek ve soğuktan ve çiplaklıktan tir tir titreyerek sürüm sürüm sürüne geldiklerini ve mesela henüz Bulgaristan'dayken karşıdan bir kubbe görecekseler 'Kudüs-i Şerîf olsa olsa bu olmalıdır' diye hemen secde-i taarruza

⁶ "Kudüs Yahudileri topluca baş sinagoglarına kaçmışlardır. Fakat bunlar Müslümanlara yardım etmiş olmakla suçlanmaktaydılar bu sebeple onlara merhamet edilmedi. Bina ateşe verildi: bütün Yahudiler havraları içinde yanarak öldü."

Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, çev: Fikret Işıltan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989), c. 1.221.

⁷ Demirkent, "Haçlı Seferleri" maddesi, 535.

⁸ Demirkent, "Haçlı Seferleri" maddesi, 525.

⁹ Ahmed Mithat, Süleyman Musli, haz. Erol Ülgen-Fatih Andı, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000), 13-14.

vardıklarını hangi akıl görse veyahut işitse gülmez ki hatta Diyojen dahi bu komedyaya kahkahalarla gülmesin?”¹⁰.

Ahmet Midhat'ın Haçlı Seferleri'ne gelen kişilerin askeri eğitim almayan sıradan ve sefil kişiler olduğuna dikkat çekerken romanda daha sonra Kerek isimli bir Hıristiyan köyünden söz eder. Ahmet Midhat Efendi, bu köyün bir “mareke-i daimi” yani cenk meydanı haline geldiğini, Müslümanlardan Frenklere geçtiğini söyler ve Ehli salıp şövalyelerinin Müslümanlar ile savaşmak için yaptıkları kilise töreninden söz eder. Anlatı, Süleyman Musli'nin hayatı ile devam ettirilir. Onun Hıristiyan olduğuna inanan Kerekliler ona Baptisten ismi ile hitap etmeye ve güvenmeye başlarlar. Ancak Baptisten, Haçlılara oyun oynayan çok zeki bir Müslüman çocuğudur. Hıristiyan köyünde onlar gibi yaşayan Baptisten yani Musullu Süleyman, Hıristiyan köylüyü bir tuzağa çeker. Romanda Süleyman'ın Arapların Haçlı kıyafeti giyerek köye saldırı yapacağını söyleyip yanlış istihbarat vermesi ile Hıristiyanları yanılttığı ve Haçlıların birbirlerini öldürmelerine neden olduğu konu alınmaktadır.

Zuhuri Danışman'ın kaleme aldığı *Balak Gazi* romanı da Haçlı Seferleri'ni konu edinir. Balak Gazi, yirmi yaşlarında bir gençtir ve Türk milletinin intikamını Haçlılardan almak için savaşmaya yemin etmiştir. Romanda Haçlılar, Frenkler olarak da anılmıştır. Dönem, Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan Berkayaruk dönemidir. Tarih 1098 olarak verilir. Balak Gazi, Melik Rıdvan'ı görmek için yola çıkar, Suruç kalesini fetheder ve ardından Urfa'yı Haçlılardan kurtarmak için Halep emiri Rıdvan'dan yardım istemeye ve Kudüs'ü almaya karar verir.

Balak Gazi romanında da *Süleyman Musli'de* olduğu gibi Haçlı Seferleri'nde görev alan Pierre Lermüt gibi din adamlarının rolüne ve hedeflerine değinilmiş ve yoksul-eğitimsiz halkın aldatıldığı iddia edilmiştir: “Hepimizin en büyük dileği muhakkak ki Kudüs'tür. Bu cefakâr ve çilekeş halk, Aziz Piyer'in telkinleriyle ve ancak Kudüs'e erişmek, böylece bütün günahlarından temizlenmek emeliyle yola çıktı”¹¹. Haçlılar, yağmacı ve insanlık dışı tavırların yanı sıra yamyamlık gibi özellikleri ön planda tutularak verilirken Balak Gazi'nin mücadelesinin Allah yolunda verilen bir mücadele olduğu vurgulanır: “Bütün mahsul daha tarlada iken Haçlı sürüleri tarafından çekirge gibi silinip süpürülmüş. Haçlı sürüleri neredeyse açlıktan birbirlerini yiyecekler. Richard le Pelerin (yani Hacı Rışar) Antakya destanında Haçlıların ellerine geçirdiği Türkleri yediklerini hiç sıkılmadan, ballandıra ballandıra anlatmaktadır”¹².

Kudüs'ü kurtarmak isteyen Balak Gazi bu amaçla bölgedeki Türk beyliklerini bir araya getirmeye çalışır. Halep'te bulunan Balduk Bey ile görüşür. Menbiç valisi Hisan ile anlaşmaya çalışır ancak bu anlaşma gerçekleşmez. Böylece Balak Gazi, Menbiç'e bin kişilik bir kuvvet gönderir. Menbiç'te mücadele eden Balak Gazi romanın sonunda asıl hedefi olan Kudüs'ü alamadan bu uğurda savaşmış olarak şehit düşer.

Reha Çamuroğlu'nun *Selahaddin el Kürdi* romanında ise Haçlı Seferleri'nin sebepleri olarak Türklerin İznik'i almaları, Kudüs'e yapılan akınlardan Hz. İsa'nın ruhaniyetinin rahatsız olması gösterilerek asker toplanılmaya çalışıldığı işlenmiştir. Reha Çamuroğlu, Haçlı Seferleri'ne katılacak olanların Kudüs'e varsın ya da varamasınlar cennete gideceklerine inandırılarak yola çıkarıldığını belirterek bu seferlerde din etkeninin ne kadar güçlü olduğunu göstermeye gayret etmiştir. Bu savaş birçok ayrıntıyla romanda geniş yer tutar: “Kimi der ki, Türklerin İznik'i almaları çıldırtmış. Rum İmparatoru yardım istemiş ve demiş ki: Eğer bizi bu Türk belasından kurtarırsanız biz de sizin kilisenizi en büyük kabul etmeye hazırız. Kimi der ki, bu Frenkler çok fazla birbirlerini yemeye başlamışlar. Bunun üzerine bu başpapaz demiş ki: Bunlara uzaklarda bir mesele yaratayım ki, burada birbirlerini ve halkı kıracaklarına gitsinler, uzaklarda dinsizleri kahretsinsinler”¹³.

Haçlı birliklerinin yenilgileri ve kayıplarından sonra bu savaşlarda ortaya çıkan şövalye birliklerinden romanda “demir adamlar” olarak söz edilmiştir. Bu kavramı ayrıntılı olarak işleyen yazar, giyinişlerinden dolayı “demir adam” olarak görülen Haçlı kuvvetlerinin başlarda Türkler tarafından çok önemsenmediğini, ancak ayaktakımının ardından gelen özel eğitilmiş şövalyelerin zamanla hayali bir varlık gibi algılanmaya hatta efsanevi bir yaratığa, gulyabaniye dönüştürülmeye başlandığını söyler.

¹⁰ Ahmed Mithat, Süleyman Musli, 14.

¹¹ Zuhuri Danışman, Balak Gazi, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2010), 39.

¹² Danışman, Balak Gazi, 18.

¹³ Reha Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, (İstanbul: Everest Yayınları, 2011), 27.

Romanda bu savaflara katılan iki önemli şövalye grubundan söz edilir. Bunlar Hospitalier ve Templar şövalyeleridir. Orta Çağ'da İslam tarihçileri tarafından "dâviyye" olarak anılan Templar şövalyeleri adını, 1119 yılında Kudüs'te kurulmuş olup adına "Templum Salomonis" dedikleri Süleyman Mabedi-Mescid-i Aksâ'dan almaktadır. Hospitalier tarikatı ise başlangıçta bir "hayır kuruluşu"dur ve İtalyan tacirler tarafından Kudüs'e gelen yoksul ve hasta hacıları tedavi etmek maksadıyla hastane olarak kurulmuştur¹⁴. Romanda özellikle Harim bölgesinde yaşanan savaşta ön saflarda Templar ve Hospitalier şövalyelerinin bulunduğu anlatılmaktadır. Templar ve Hospitalier şövalyelerinin özelliklerini ele alan Reha Çamuroğlu onların affedilmediğini, esir alınamadığını ve onlar için fidye istemediğini söylerken, onların Kuzey Avrupa'da yaygın olan çok tanrılı dinlere inandıkları, ölünce de Valhalla'ya gideceklerini düşündükleri için savaş sırasında "Valhalla'ya" diye bağırdıklarını anlatır: "Teslim olan Haçlı soyluları köleler gibi zincirlendiler. Zevkle yerlerde süründürüldüler. Templar ve Hospitalier tarikatlarının üyeleri hemen belli oluyorlardı ve onları esir almak, affetmek, onlar için fidye istemek yasaktı. Onlar tek bir sona hazır dılar. Kılıç! Aralarında, ölüren hâlâ 'Valhalla'ya diye bağır anlar vardı"¹⁵.

Romanda Hospitalier ve Templar yani Tapınak Şövalyeleri ile yapılan çarpışmaları anlatan yazar, Selahaddin Eyyubi'nin ordusunun bu örgüt liderlerini bertaraf ettiğini ve bu durumun Haçlıların üzerinde oluşturduğu baskıyı da şöyle yansıtmaya çalışır. "Hospitalier tarikatı üstadı bu çatışmada öldü, Templar üstadı son anda büyük zorlukla kaçabildi. İlk çatışmada yüzün üzerinde şövalye kaybetmek Haçlılar için şanslı bir başlangıç sayılmazdı"¹⁶.

1186 yılında Kahire'den Şam'a doğru yol alan bir kervanın yağmalanması üzerine Selahaddin Eyyubi, Kudüs Kralı olan Lusignanlı Guy'a uyarı niteliğinde bir mektup yazar ve bunu bir fırsat sayarak harekete geçer. Mısır, Suriye, Cezire ve Yemen'den gelen askerler ile Haçlılar karşısında büyük bir güç oluşturmaya başlayan Eyyubi ordusu 1187 yılının ilkbaharında Haçlılar ile karşı karşıya gelmiştir. Reha Çamuroğlu, Haçlıların, Eyyubi ordusunun çokluğu karşısında şaşkınlık yaşadıklarını ve "Gerçek Haç"tan güç alarak savaşa hazırlandıklarını söyler. Çamuroğlu, romanda Haçlı saflarında yer alan "Türkopol"lerden yani paralı Türk askerleri iddiasından da söz eder¹⁷. Romanın devamında Selahaddin Eyyubi, Nureddin Zengi'nin en büyük hedef olarak gösterdiği Kudüs'ü Haçlılardan almak için Haçlılar üzerine birçok taarruz düzenler. Savaşta haberleşmenin önemine dikkat çeken yazar, Selahaddin Eyyubi'nin istihbarat ağı sayesinde erken hareket ettiğini ve böylece Haçlı kuvvetlerinin savunmalarını kırdığını anlatır. Templar-Tapınak Şövalyelerinin liderlerinden olan Girard de Ridefort'un öldürülmesine de yer veren Reha Çamuroğlu, Haçlıların Selahaddin Eyyubi ordusu karşısında devamlı olarak güç kaybettiklerini de ekler: "Templar şövalyelerinin büyük üstadı, fazlasıyla cesur Girard Ridefort bu karşı saldırıda öldürüldü. Büyük şövalyenin ölüm haberi dalga dalga yayılırken, Akka'daki garnizon durumun vahametini görüp Haçlı siperlerine ve karargâhına ani bir saldırı düzenledi. Haçlılara her yönden saldırı başlamıştı. Bu kez panik onların içinde yayıldı. Binlercesi şursuzca koşuyordu. Bu sırada Conrad kuşatıldı"¹⁸.

Romanda daha sonraki Haçlı Seferleri'nin nedenlerinden birinin de "Gerçek Haç"ı ele geçirmek olarak gösterilmekte ve Hittin tepelerinde bu haçın Müslümanların eline geçtiğini gören Haçlıların manevi olarak büyük bir yıkım yaşadığı anlatılmaktadır. Reha Çamuroğlu, Kudüs kralı olan Guy'un Hittin Savaşı olarak anılan bu savaşı kazanabilmek için elinden gelen her şeyi yaptığını, "Gerçek Haç"ın kaybedilmesi ile de Kudüs'ün kaybını kabul ettiğini söyler¹⁹. Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü fethini anlatmaya devam eden yazar, onun maddi olarak güçlü olan Sur gibi bir liman şehri almaktansa "dostun ve düşmanın kalbi" olarak gördüğü Kudüs'ü fethetmeyi tercih ettiğini belirtir. "Öteki âleme, 'Ben Selahaddin Yusuf bin Eyyub, Kudüs fatihi, Kubbetüssahra'nın, Mescid-i Aksa'nın kurtarıcısı! Bu şehri kâfirlerden Ömer Faruk gibi kurtardım, onun gibi adaletle girdim, şimdi beni rahmetle kabul edin,' diyerek gururla girmek istiyordu. Bu başka her şeyden daha önemli değil miydi?"²⁰.

Amin Maalouf da bir çalışmasında Selahaddin Eyyubi'den söz ederken onun maddi bir beklentinin içinde olmadığını Kudüs'ü almak istemesinin tamamen manevi temellere dayandığını söyler: "Selahaddin Kudüs'ü altınları istif etmek veya intikam almak için fethetmemiştir. Kendi açıklamasına göre, Allah'a ve

¹⁴ TDV İslam Ansiklopedisi, Ramazan Şeşen, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), "Dâviyye ve İsbîtâriyye" maddesi, 19-21.

¹⁵ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 78.

¹⁶ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 210-211.

¹⁷ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 211.

¹⁸ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 267.

¹⁹ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 222.

²⁰ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 222.

imanına karşı ödevini yerine getirmeye çalışmıştır, o kadar”²¹. Yazar, Kudüs’ün fethinden sonra Selahaddin Eyyubi’nin Mescid-i Aksa ve Kubbetüs Sahra’yı gül suları ile yıkattığı ve Nureddin Zengi’nin buraya koymak üzere yaptırdığı minberi de Emevi Camisi’nden getirttiğini anlatırken Gerçek Haç’ı kaybeden Haçlılar için bu haçın kaybedilmesinin yankılarını da ele almaya devam eder. Kudüs’ün Müslümanlar tarafından fethedilmesinin ardından yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmeye karar verilir. Reha Çamuroğlu, Papalık’ın Goliat’a²² karşı yeni bir Godfrei aradığı bu Haçlı Seferi’ndeki propaganda gücünü de şöyle verir: “Papalık bildirisinde bu Haçlı Seferi’ne katılacakların, tüm itiraf edilmiş günahlarının bağışlanacağı, bu sefer sırasında ölenlerin ‘sonsuz hayata’ kavuşacağı, sefer sırasında haklarında hiçbir yasal sürecin işletilmeyeceği, borçlarına faiz uygulanmayacağı, geride bıraktıkları mallarının ve ailelerinin kilisenin koruması altında olacağı bildiriliyordu.”²³

Reha Çamuroğlu, propagandanın gücünü daha iyi vurgulamak için bu seferlerde kullanılan gezgin tiyatrolardan da söz eder. Haçlı Seferleri’nde ortaya çıkan bu tiyatrolara “trubadur” denilmiştir. Trubadurlar savaşlar sırasında sergiledikleri oyunlarla orduya güç, moral verdikleri gibi iletişime de katkı sağlamıştır. “Trubadurlar festival festival dolaşiyor, gittikleri her yerde kahramanları görev başına çağırıyorlardı. Gerçek Haç dinsizlerin elindeyken uyumak, çocuklarımızı sevmek, sevgilimizle sevişmek bize helal olamaz, diyorlardı. Bu konuyu işleyen yüzlerce beste çarşı pazarlarda dolaşiyor, rüyalarda tekrar tekrar çalınıyordu. Bu utançtan hemen ama hemen kurtulmalıydılar”²⁴.

Selahaddin Eyyubi’yi Goliat’a benzeten Papalık ona karşı duracak bir Godfrei aramakta iken bu dönemde bu sorumluluğu üstlenen bir kişi dikkatleri çeker. Adeta bir destan kahramanı olarak görülen Arslan Yürekli Richard’ın ortaya çıkışı romanda şu şekilde ele alınır: “Aslan Yürekli Richard, Tours şehrinde III. Haçlı Seferi’nin haçını teslim alan ilk soylu oldu. Trubadurlar onu yeni bir Roland olarak ilan ettiler. Yeni bir destanın arifesinde olduklarını hissediyorlar, bu havayı her yere yayıyorlardı”²⁵.

Kudüs’ü kaybeden Papalık, şehri yeniden elde edebilmek için manevi olduğu kadar maddi desteğe de ihtiyaç duymaktadır ve halktan seferler için “Saladin Vergisi” adı altında bir vergi almıştır, romanda bu vergiye de değinilir²⁶. Romanda Haçlıların ölüm karşısındaki tavrını da ele alan yazar, bunu Selahaddin Eyyubi’nin düşünceleri üzerinden verir: “Bu Haçlılar’da beni rahatsız eden şey, ölümü sevmeleri, el Fadıl. Ölümünden korkmamak ayrı bir şey, ölümü sevmek ayrı. Allah bize intiharı haram kıldı. Ama pek çok yerde gördüm, savaşlar uzadığında savaşçılar ölümü sever oluyorlar. Ölümüne âşık oluyorlar. Şirk gibi bir şey bu. Haşa! İlahları ölüm olmaya başlıyor”²⁷.

1189 tarihinde Haçlılar Akka üzerine yeni bir saldırıya kalkıştılar. Romanda bu Haçlı kuvvetleri arasında İngiliz, Alman, Fransız, Danimarka ve Frizyalıların da bulunduğu bilgisi verilirken bu mücadelede Templar şövalyelerinin büyük ustası Gerard Ridefort’un öldürüldüğü anlatılmaktadır²⁸.

Akka’ya doğru taarruza geçen Haçlı birlikleri zorlu bir mücadeleden sonra burayı ele geçirir ve “Gerçek Haç”ı geri almak isterler. I. Richard’ın da anlatıldığı bu bölümde esir düşen Müslümanların Haçlılar tarafından öldürüldüğüne yer verilirken, bu zaferden güç alan I. Richard’ın Kudüs’ü geri alma planlarının güçlendiği de belirtilmektedir. Bu amaçla bazı görüşmeler de yapılır. El-Adil, Gerçek Haç’ı, Haçlılara geri vermeyi kabul eder. Üç yıllık bir ateşkes taraflar arasında görüşülür. Yafa ve Sur, Haçlılara bırakılırken Hıristiyan hacıların Kudüs’e hac için girebilmeleri onaylanır. Romanda daha sonra Selahaddin Eyyubi’nin Şam’a dönüşü ve vefatı ele alınır.

Hüseyin Karatay’ın *Selahaddin Eyyubi* romanının da konusu Selahaddin Eyyubi’nin hayatı ve Haçlı Seferleri’dir. Roman, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs kralı olan Amuri’nin arasında yapılan sulh dönemi ile başlarken, Nureddin Zengi’nin İslam dünyasındaki birlik düşünceleri ile sürdürülür. Karatay, romanda Şii ve Sünni Müslüman devletlerinin varlıklarına ve Müslümanlar arasındaki çatışmalara da yer vermektedir. Mısır’da bulunan Şii Fatimi Devleti’nin Haçlılar ile yaptıkları ittifak da romanda ele alınan bir diğer konudur. “Şii Müslümanlar, Mısır’da ayrı bir halifelik kurmuştur. Vezirler iktidar kavgasına düşmüştür.

²¹ Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ali Berktaş, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), 185.

²² “Kur’ân-ı Kerîm’de Câlût olarak adlandırılan bu kişinin ismi Ahd-i Atîk’te Golyat şeklinde geçmektedir.”

TDV İslam Ansiklopedisi, Abdurrahman Küçük, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, “Câlût” maddesi, 38.

²³ Reha Çamuroğlu, *Selahaddin el Kürdi*, (İstanbul: Everest Yayınları, 2011), 237.

²⁴ Çamuroğlu, *Selahaddin el Kürdi*, 237.

²⁵ Çamuroğlu, *Selahaddin el Kürdi*, 237.

²⁶ Çamuroğlu, *Selahaddin el Kürdi*, 238.

²⁷ Çamuroğlu, *Selahaddin el Kürdi*, 256.

²⁸ Çamuroğlu, *Selahaddin el Kürdi*, 265.

Vezir Şaver, saltanatını kaybedince Nureddin'e sığınmıştır. Nureddin'i Mısır üzerine yürümeye ikna etmektedir. Eğer makamını iade ederse, Mısır ordusuyla Nureddin'e katılıp Haçlıların üzerine gidecektir"²⁹.

Romanda Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi'nin Mısır üzerine düzenledikleri seferlerden kısa bir şekilde söz edilir. Nureddin Zengi ile Mısır veziri Şaver arasında yapılan anlaşma bozulunca Kudüs Kralı olarak anılan Amuri Haçlı birliklerinden yardım alarak Mısır'ı işgal eder³⁰. Hüseyin Karatay'ın romanında Vezir Şaver saltanat hastası ve zenginlik için İslam dünyasını öteleyen bir kişi olarak tanıtılırken, Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi'nin vezirin ihanetlerine rağmen Müslüman Mısır halkı için Fatimiler'e yardım ettiklerine değinilir. Akka'yı savunan ve halkın gözünde kahraman olan Selahaddin Eyyubi ile Fatimi Halifesi arasında kurulan iyi ilişkiler ile Vezir Şaver'in Selahaddin Eyyubi'ye duyduğu kıskançlık romanda işlenen konular arasındadır. "Efsaneleşen Selahaddin ismine sinirleniyordu Vezir Şaver. Halife el Adid'i kenara itip, Mısır'ın idaresini elinde tutmaya başlamışken, Haçlılar yüzünden sevmediği bu isme muhtaç olmuştu: Şimdi bu isim kahramanlaşırken, kendi ismi musibetli bir varlık gibi anılmaya başlamıştı"³¹.

Vezir Şaver'in ihanetleri ve adaletsizliğinin anlatıldığı romanda daha sonra onun tutuklanması ve Selahaddin Eyyubi'nin Mısır'ın başkumandanı olmasına yer verilir. Devam eden bölümde Kral Amuri'nin önderliğinde yeni bir Haçlı birliği hazırlanır ancak Amuri'nin ölümü üzerine bu sefer durur ve romanda Amuri'nin yerine oğlu Cüzzamlı Baudoin'in geçişi anlatılır. Ardından Selahaddin Eyyubi'nin İslam birliğini sağlamak için Kudüs'e yönelişine ve İngiliz Kralı Arslan Yürekli Richard ile yaptığı anlaşmaya yer verilir. Bu anlaşmada şartlardan birisi de Gerçek Haç'ın, Haçlılar'a teslim edilmesidir. Gerçek Haç'ın, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği düşünülen haçın kalıntılarından oluştuğuna inanılmaktadır ve Hıristiyanlar için oldukça kıymetlidir. Karatay'ın da yer verdiği gibi, bu haç Hıristiyanların birlikteliğini temsil eder. Romanda Haçlı birlikleri ile mücadele eden Müslümanların eline geçen bu haç ile birlikte Haçlılar, Kudüs'ü de kaybetmektedir: "Baronlar, dükler, kontlar, prinkepsler, Selahaddin'e karşı birliğimizin devamı için burada. Gerçek Haç'ın altında ve aziz rahiplerin idaresinde yemin edecekler"³².

Hüseyin Karatay, romanda Haçlı Seferleri'nde uygulanan propaganda faaliyetlerine de dikkat çekmeye çalışır. Avrupa'dan Haçlı Seferleri'ne katılması için asker toplamaya çalışan kilisenin Hıristiyanlık inancını nasıl kullandığını anlatır. Romanda Hz. Muhammed'in Hz. İsa'ya şiddet uyguladığı iddiasıyla hazırlanmış olan bir propaganda tablosu ile Avrupa'da, Hıristiyan halkın Müslümanlara karşı kıskırtıldığı da şöyle konu edilmiştir: "—Hazreti Muhammed'in, güya Hazreti İsa'yı dövdüğünü gösterir hayali resimlerini dolaştırıp, Avrupa halkını tahrik ettiniz. Haçlı Savaşları'na katılacak Hıristiyanların günahlarından kurtulacağını söylediniz"³³.

Ömer Rıza Doğrul, *Hasan Sabbah Cennet Fedaileri* romanında Kudüs'ün "ehli salib" yani Hıristiyan Haçlılar tarafından işgal edildiğini söyledikten sonra şehrin tarihi hakkında bazı bilgiler verir ve Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethini anlatır. Yazar, romanda Haçlıların Kudüs'te Müslüman ve Yahudilere karşı uyguladıkları katliamlara da değinir: "100.000 Müslüman katledildikten ve Yahudiler havralarında yakıldıktan sonra istilacıların elinde bir sürü insan esir kaldı, bunlar ya menfaat ya hırs şevkiyle hayatta bırakılmışlardı. Ehli Salip'in bu vahşi şahsiyetleri bütün cinayetleri işledikten sonra papazların ilahiler eşliğinde Mesih'in lahdini örten taşları başı açık, yalın ayak öptüler ve mukaddes şehrin kurtuluşunu kutladılar"³⁴.

Ömer Rıza Doğrul, İsmailî olarak anılan Haşhaşilerin Selçuklu ve Eyyubiler'e karşı Haçlıları desteklediklerine de yer verir. Haçlıların, Beyrut, Cubeyn, Baniyas, Sayda, Sur, Hama'yı ele geçirdiklerini, Kudüs'e yaptıkları saldırılar sonucu Hittin Savaşı ile bertaraf edildiklerini anlatır.

Ebubekir Subaşı da *Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi* romanında Haçlı Seferleri'ne yer verirken Mısır'da başlayan sorunların Haçlı Seferleri'ne nasıl kolaylık sağladığını, taht ve güç mücadelelerinin İslam şehirlerini işgale açık hale getirdiğini söyler. Şii Fatimi yönetimi altında olan Mısır'daki sorunlara ve Haçlılar ile yaptıkları ittifaklara romanda sıklıkla yer verir. Bu karmaşık siyasetin sonucunda Haçlıların Dimyat'ı işgale hazırladıklarını belirtir. Dimyat'ta Haçlıları bertaraf eden Selahaddin Eyyubi ve ordusu

²⁹ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 17.

³⁰ Çamuroğlu, Selahaddin el Kürdi, 26.

³¹ Hüseyin Karatay, Selahaddin Eyyubi, (İstanbul: Bengisu Yayınları, 2016), 32.

³² Karatay, Selahaddin Eyyubi, 55.

³³ Karatay, Selahaddin Eyyubi, 125.

³⁴ Ömer Rıza Doğrul, Hasan Sabbah Cennet Fedaileri, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2015), 74.

Mısır'da büyük güç elde eder. Bu yenilgi karşısında Haçlılar ve Sicilya Kralı ise yeni bir saldırı planlamaya başlar: “Böylece Haçlıların Dimyat’ı ele geçirme teşebbüsleri akamete uğrayınca, iki asır devam eden Şîi-Fatımî idaresi de zayıflamaya ve Mısır’ın Sünni kalmış olan halkı Selahaddin Eyyubi’yi desteklemeye başladı”³⁵.

Romanda Selahaddin Eyyubi’nin Müslüman âleminde var olan Şii ve Sünni halifelğine son vererek Müslümanları tek çatı altında birleştirmek arzusu içinde olduğu dile getirilirken bu sebeple Mısır’da Abbasi Halifelği adına hutbe okunduğu anlatılır. Daha sonra ise Selahaddin Eyyubi’nin Fatımî hanedanlığına son vermesi ele alınır.

Subaşı, Haçlı birliklerinin bölgede huzuru bozduklarını, Müslümanların en önemli şehirlerinden olan Mekke’ye saldırma hedeflerinin de olduğunu ve hacca giden Müslümanları öldürdüklerini romanda işler³⁶. Haçlı Seferleri’nin çok uzun yıllar sürdüğünü ve İstiklal Savaşı’nda da bunun bir devamının yaşandığını söyleyen Ebubekir Subaşı, I. Dünya Savaşı’nda Selahaddin Eyyubi’nin kabrinin tekmelenmesi ile Bursa’nın işgali sırasında Osman Gazi’nin kabrinin tekmelenmesi arasındaki ilgiye de dikkatleri çeker:

“...İstiklal harbinden önce Bursa’da Osman Gazi’nin türbesine gelen Yunan komutanı, çok büyük bir küstahlıkla Osman Bey’in kabrini tekmeleyerek, ‘Kalk ey Osman, kavmini kurtar!’ diye bağırıyordu.”

İlginç!

‘Yine Fransız Generali Garo, Birinci Dünya Savaşı esnasında Şam’a girip, önce Sultan Selahaddin Eyyubî’nin mübarek kabrini tekmeledi’³⁷.

Romanda Akka’ya saldıran Haçlılara karşı direnen Eyyubi ordusunun mücadelesine ve Haçlıların Bedeviler ile Haşhaşi toplulukları tarafından desteklendiklerine yer verilirken Haçlı isminin nereden geldiğine dair bazı bilgiler de okura sunulur: “Efendim, kendilerine çoğunlukla ‘Franklar’ denen, ancak ‘Haçlı yemini’ etmelerinden ve elbiseleri üzerine haç işaret olan kumaşlar dikmelerinden dolayı kendilerine ‘Haçlılar’ denilen Hıristiyan orduları, İslam topraklarının bağrına bir hançer gibi saplandıklarında, ne yazık ki onların en büyük destekçileri, bu mübarek beldelerde yaşayan bedeviler ve haşhaşiler oluyordu”³⁸.

Ebubekir Subaşı romanda Nureddin Zengi’nin vefatının ardından eşi İsmet Hanım’ın da Haçlı birlikleri üzerine savaşlar yaptığı bilgilerini verirken, Haleplilerin Eyyubilere karşı Haşhaşiler ile ittifak yaptıklarını anlatır. Romanda Haçlıların sadece askeri güç olarak faaliyette bulunmadıkları, ahilik ve fütüvvet benzeri birtakım oluşumlar ile de hedefleri doğrultusunda yol aldıkları ve maddi güç topladıklarına da yer verilir.

Haçlıların saldırılarından sadece Müslümanların değil Yahudi ve Hıristiyanların da olumsuz etkilendiklerini söyleyen Ebubekir Subaşı, birçok Hıristiyan’ın Haçlılara destek olmayı reddettiğini belirtir. Papalığın Hıristiyanları, Haçlı Seferleri için yola çıkanlara destek olmak amacıyla mallarına el koyarak, yeni vergiler getirerek maddi olarak da sömürdüğünü anlatır³⁹.

Romanda Hittin savaşını anlatan yazar, Haçlı ordusunun savaş nizamı hakkında da bilgiler verir. Bu savaşta bölgenin bir gerçeği olarak su sorununun yaşandığını söyleyen Subaşı, komutan Renaud’un Haçlı ordusunu Taberiye Gölü’ne ulaştıklarına dair vaatlerle idare ettiğini belirtir. Miraç gecesine denk gelen Kudüs’ün fethi ile Kudüs’e giren Selahaddin Eyyubi ve ordusunun Kudüs’te karşılaştıkları manzaraları anlatan yazar, bölgedeki kıymetli mimari yapıların Haçlılar tarafından yağmalandıklarını, birçok tarihi değerinin Avrupa’ya kaçırıldığını da vurgular⁴⁰.

Daha sonraki bölümde Akka’nın Haçlılar tarafından saldırıya uğramasını anlatan yazar, Kral Richard’ın da bölgeye gelip mücadele etmesini ve yenilgiye uğrayarak geri dönüşünü anlatır. Akka’da yaşanan savaştan sonra Haçlıların esir anlaşmasına uymayarak oradaki Müslüman halkı katlettiğini, kadın ve çocukların dahi bu katliama maruz kaldıklarını belirtir: “Akka’da kalan Müslümanlar; kadın, erkek, çocuk, yaşlı... Kasaplık koyunlar gibi dizildiler. Fırtına öncesindeki sessizliğin dehşetini sezmiş olan

³⁵ Ebubekir Subaşı, Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi, (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2017), 82.

³⁶ Subaşı, Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi, 170.

³⁷ Subaşı, Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi, 6.

³⁸ Subaşı, Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi, 131.

³⁹ Subaşı, Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi, 194.

⁴⁰ Subaşı, Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi, 247.

çaresiz babaların yanlarında dizilmiş olan eşleri ve çocukları, salıverilmek ve kaleden çıkmak için beklediklerini zannediyorlardı”⁴¹.

Okay Tiryakioğlu'nun *Hilalin Gölgesinde Bir Ömür Selahaddin Eyyubi* romanı, hocası El Kuseyri'nin Selahaddin Eyyubi'ye verdiği askeri eğitimlerle ve onun günlük yaşamı ele alınarak başlar. Romanda Nureddin Zengi'nin Kudüs'ü fethetmek için yaptığı seferlere değinildikten sonra onun Selahaddin Eyyubi üzerindeki etkisi, gösterdiği hedeflerle birlikte verilir. “‘Bilirsin ki Nureddin Zengi Hazretleri'nin üç temel hedefi vardır’ dedi oğlunun alınına ılık elini yaslayarak ateşini tetkik eden Necmeddin Eyyub. ‘İlki tıpkı babası İmameddin Zengi'nin Urfa'yı Haçlıların elinden kurtarması gibi, İslam'ın ilk kiblesi ve dahi Hazreti Ömer'in mübarek emaneti olan Kudüs'ü Haçlılardan geri almaktır’⁴².

Romanda verilen bilgilerde Sur merkezli Haçlı ordusunu, Halep'te tutuklu olan Renaud de Chatillion'un amcasının oğlu Kont Vincent de Chatillion'un idare ettiği söylenirken Haçlı komutanlarının acımasızlığı, zalimliklerine de değinilir. Tiryakioğlu romanda ayrıca en çok Haçlı-Fatımi ittifakı konusu üzerinde durmaktadır.

Okay Tiryakioğlu, Fatımi Devleti'nin önceleri İslam aleminde ikilik çıkarmadığını, mezhep kavgalarını körüklediğini, hatta farklı mezheplerin devlet yönetiminde söz hakkı olduğunu, ordularının da Sünni kökenli Türklerden meydana geldiğini söyler ve problemlerin ilk Haçlı Seferi'nden sonra başladığını belirtir. Romana göre Selçuklu ve Fatımiler arasında yaşanan sınır anlaşmazlıklarının artması ve Haçlılar ile yapılan ittifaklar sonucunda Fatımiler ile Selçuklu Devleti arasındaki sorunlar büyümüş ve bu kavga mezhepsel bir savaş halini almıştır. Selahaddin Eyyubi'nin Haçlılar ile ittifak yapan Fatımilerin üzerine yürümesi de işte bu sebeptendir. İlk hedefi de Belbis Kalesi'dir. Selahattin Eyyubi, Belbis Kalesi'ni fethettikten sonra halka çok iyi davranmış ve kalenin çevresindeki bazı bölgeleri de Bedevilere vermiştir. Bu da onun halkın desteğini almaya dikkat ettiği göstermektedir⁴³.

Selahaddin Eyyubi, Belbis'i fethedince Şam'a çekilir ancak Nureddin Zengi onu yeniden Mısır'da görevlendirir. Bu kez “Nil'in mübarek çocuğu” olarak anılan İskenderiye hedefidir. Tiryakioğlu, Selahaddin Eyyubi'nin savaşlarını, mücadelelerini verirken Filistin-Mısır bölgesinin o günkü meselelerini de romana taşır. İskenderiye'yi alan Selahaddin Eyyubi, Fatımi liderlerinin Haçlılar ile yaptıkları ittifaklar sonucunda neredeyse Haçlılar tarafından işgal edilmiş olan Kahire'ye doğru yola çıkar: “Halk şaşkıncıydı. Bin kişilik bir Haçlı garnizonunun, kendi şehirlerinde bu kadar rahat edebilmesine ve üstelik korumakla vazifeli oldukları asayişli tümüyle kendilerinin yıkılmalarına tahammül edemiyorlardı”⁴⁴.

Okay Tiryakioğlu, romanda Haçlıların kendi aralarındaki sohbetleri üzerinden Haçlı tarihini ve yapılan insan kıyımlarını da anlatır. Romanda I. Haçlı Seferi'nde yapılan insanlık dışı muameleler ve Haçlı yamyamlığı tarihçi Radulfus Cadomensis'in eserinden alıntılarla şöyle anlatılmıştır:

“*Fulcherius Tarihi'nden okuyacaklarım' dedi ve önceden işaretlenmiş bir yeri açtı. 'Yorgunduk. Binlerce milden gelmiş; denizde fırtınalar, karada hastalıklar, vahşi hayvanlar ve barbar Bedevi kabilelerinin saldırıları sonucu pek çoğumuz can vermiştik. (...) Kudüs'e ulaştığımızda yorgunluk ve hissim bizi tüm ahlak kurallarından sıyırmıştı. Kinimizi haklı görmeye başlamıştık!'*”⁴⁵.

Romanda Kahire ve İskenderiye'yi fetheden Zengiler'in, hem İslâm alemindeki iki başlılık dönemine son vermeyi Müslümanları bir arada tutmayı hedeflenmiş oldukları hem de Haçlıların İslâm alemindeki hedeflerine engel oldukları anlatılmıştır. Selahaddin Eyyubi, amcası Şirkuh vefat edince Fatımi Halifesi el Azid tarafından Mısır sultanı ilan edilmiştir. Daha sonra Mısır'daki ikinci Vezir Sicaüddin'in isyanları ile meşgul olan Selahaddin Eyyubi, Kral Amalric ve Haçlıların yeniden Mısır'ı kuşatmaya kalkışmaları üzerine onlar ile mücadeleye girişir ancak devrik halife el Azid vefat edince destekçilerini kaybeden Haçlılar geri çekilir. Selahaddin Eyyubi'nin çocukluğundan beri zihin dünyasında yer eden Kudüs şehrini ele geçirmeden evvel gülmeyeceği ve başına siyah bir sarık sardığı yine romanda yer verilen detaylar arasındadır.

Kudüs'ü fethetmek amacıyla olan Selahaddin Eyyubi'nin Akabe Körfezi'nde bulunan Eyle (Eliat)'ı fethettiğini, ardından Haçlı kalesi Kerak ile mücadeleleri sürdürdüğü Nübye isyancılarını sindirdiği de

⁴¹ Subaşı, Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi, 321.

⁴² Okay Tiryakioğlu, *Hilalin Gölgesinde Bir Ömür Selahaddin Eyyubi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 56.

⁴³ Tiryakioğlu, *Hilalin Gölgesinde Bir Ömür Selahaddin Eyyubi*, 122.

⁴⁴ Tiryakioğlu, *Hilalin Gölgesinde Bir Ömür Selahaddin Eyyubi*, 209.

⁴⁵ Tiryakioğlu, *Hilalin Gölgesinde Bir Ömür Selahaddin Eyyubi*, 151.

romanda anlatılmaktadır. Daha sonra Abbasi Halifesi'nden, Bağdat'tan sultanlığının onaylandığına dair bir menşur alan Selahaddin Eyyubi, Kudüs yolunu açan Halep'in fethiyle de Zengi beylerinden destek görmüş, Eyyubi Devleti'ni güçlendirmiştir. Kudüs seferinden evvel doğu seferine de çıkan Selahaddin Eyyubi buralarda Musul, Erbil, Meyyafakirin gibi önemli bölgeleri de ele geçirir. Romanda daha sonra Selahaddin Eyyubi'nin, Hittin'da büyük bir zafer kazandığı ardından Akka, Askelon, Nablus ve Remle gibi yerleri fethedildiği ele alınır.

A. Turan'ın kaleme aldığı *Selahaddin Eyyubi* isimli biyografik romanda da yazar Haçlı Seferleri'ne ve bu seferlerin Papalık tarafından nasıl organize edildiğine, bu propagandanın Fransızlar üzerindeki etkisine yer verir.

*“Avrupa’da Papa II. Urban Fransa’yı şehir şehir dolaşılıyor (...) O toprakların murdar adamlardan alın siz sahip olun onlara Kudüs güzel meyveleri ile eşi benzeri olmayan bir şehir. Orası saadet yurdudur sizden yardım istiyor. Kudüs! Kalkın yola çıkın günahlarınızdan kurtulun bunu yaparsanız gökler katında en şerefli siz olursunuz’ diyor onu dinleyen Fransızlar ağlıyor üstünü başını yırtıyor kılıcına mızrağına koşuyor Kudüs yoluna düşüyor”*⁴⁶.

Romanda Haçlı Seferleri'nde oldukça etkili olan Hospitalier ve Templier şövalyelerinin daha sonra Malta Şövalyeleri ismini aldıklarını söyleyen yazar, onlar hakkında kısa bilgilere yer verir. Templier Şövalyelerinin acımasızlıkları ile ünlü olduklarını, Fransa kralı ve Papa'nın bile daha sonra bu şövalyelerden kurtulmaya çalıştıklarını anlatır⁴⁷. Haçlı Seferleri devam ederken Batılılar dışında Selahaddin Eyyubi'ye zorluk çıkararak bir diğer yapılanma ise Haşhaşilerdir. Yazar romandan Haçlılara yardım eden Haşhaşilerin zor durumda bulunan İslam dünyasını iyice zora soktuğunu söyler. Daha sonra Kudüs'ün fethine yer verilir.

Ali Emre'nin *Selahaddin Eyyubi Şark'ın Kartalı* romanında Haçlı Seferleri, Frenk Seferleri olarak adlandırılmıştır. Romanın başında Hıristiyan güçlerinin Haçlı Seferleri'ni yapma gerekçelerinden biri olarak Müslümanların elinde olan Urfa'yı yeniden ele geçirmek ve Haçın intikamını almak olarak sıralanır⁴⁸.

Romanda Haçlı birliklerinin özellikle Reynald de Chatillon'ın komutanlığında Müslümanların kutsal şehirlerine ve Eyle, Yenbu gibi önemli limanlarına saldırılarından söz edilir. Daha sonra Haçlı Seferleri'nde büyük etkisinin olduğu kabul edilen Hospitalier ve Templar Tarikatlarından “Mabet ve Hastane Şövalyeleri” olarak söz eden Ali Emre onların acımasızlığını vurgular. Eyyubi ordusunun öncü birliği olan Yezek'in Haçlılar hakkındaki istihbaratlarının rolüne de yer verilen romanda, Haçlıların elindeki Kerak Kalesi'nin önemine, Şövalyeler için “Kutsal Haç”ın ne anlama geldiğine de ayrıca değinilir. Hittin Savaşı'nda Müslümanların Kutsal Haç'ı ele geçirmeleri ile Haçlıların büyük bir yıkım yaşadıklarını, bu zaferin Müslümanlar için çok önemli olduğunu şöyle anlatılır: “Halepli yiğit emîr, istilacıların canlarından daha değerli gördükleri ve İsa peygamberin üzerinde çarmıha gerildiğine inandıkları Kutsal Haç'ı ele geçirdi”⁴⁹.

Romanda yazar Hittin Savaşı'ndan sonra birçok önemli kişinin Müslümanlara esir düştüğü ve Kutsal Haç'ın da Kadı Şerafeddin İbn Ebî Asrun'un gözetiminde Şam'a götürüldüğü bilgisini verir. Avrupa'dan Kudüs'e gelen Haçlıların güzergâhları ise Antakya, Trablusşam ve Kudüs olarak gösterilir. Hittin Savaşı'nda Sur, Akka ve Yafa'ya saldıran Haçlılar ile Eyyubilerin verdiği mücadele anlatılırken Haçlıların esir aldıkları Müslümanlara zulmettiklerini, bu mücadeleden galip çıkan Selahaddin Eyyubi'nin ise her şeye rağmen merhametini kaybetmediği özellikle belirtilir. “Frenkler, kendilerine yalvaran, feryat eden farklı din ve mezhepteki kadınların ağızlarına, boyunlarına kılıçlarını indirmiş; onları saçlarından sürükleyerek alıp götürmüş, kirletmiş, kucaklarındaki bebekleri bile sağ bırakmamışlardı. Selahaddin, Kraliçe ve diğer soyluların eşlerini nezaketle uğurladı, yaşlı kadınlar için yol azığı bile hazırlattı”⁵⁰.

Kudüs'ü kaybeden Hıristiyanların büyük bir yıkım yaşadıkları, hatta Papa III. Urbanus'un kederinden öldüğü de yine diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da değinilen konular arasındadır. Romanın devamında Kudüs'ü kaybeden Haçlılar, Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak için yeni saldırılarda bulunurlar. Bu saldırılarda başrolde Arslan Yürekli Richard olarak bilinen İngiliz Kralı vardır. Romanda “Rişar” olarak anılır ve onun Selahaddin Eyyubi'nin yardımcıları ile olan mektuplaşmalarına yer

⁴⁶ A. Turan, *Selahaddin Eyyubi*, (İstanbul: Festival Yayıncılık, 2017) 8.

⁴⁷ A. Turan, *Selahaddin Eyyubi*, 9.

⁴⁸ Ali Emre, *Selahaddin Eyyubi Şark'ın Kartalı*, (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018), 10.

⁴⁹ Ali Emre, *Selahaddin Eyyubi Şark'ın Kartalı*, 247.

⁵⁰ Ali Emre, *Selahaddin Eyyubi Şark'ın Kartalı*, 274.

verilir. Akka'ya saldıran Haçlılar güç elde edince Kutsal Haç'ın verilmesi karşılığında esir Müslümanların serbest bırakılacağı sözünü verir ancak bu anlaşmaya uymayarak Müslüman esirleri katlederler. Benzer konulu romanlarda olduğu gibi bu romanda da Müslümanların uğradığı bu katliam oldukça dikkate değer tasvirlerle anlatılır: “Biraz sonra, sayısı bini geçen kadın ve çocuk; ölülerin, katledilen Müslümanların yanına getirildi. Manzarayı gören bu çaresiz insanların feryatları yeri göğü inletti. Koşup babalarının, kocalarının, yakınlarını cesetlerine kapandılar”⁵¹.

İsmail Bilgin'in *Kudüs'teki Son Osmanlı-İğdirli Onbaşı Hasan* isimli romanının dokuzuncu bölümü “Haçlıların Kudüs'ü Ele Geçirmesi” olarak adlandırılmıştır. Romanda Kudüs'ün tarihi ve Kudüs'ü fethetmek için Müslüman ve Hıristiyanların yaptıkları savaşlar hakkında açıklamalara yer veren yazar, Hz. Ömer döneminde şehrin Müslümanlar tarafından fethedilmesine ve Hz. Ömer'in şehirdeki farklı dine mensup toplumlara ve ibadet yerlerine zarar vermemesine değinir. Onuncu bölümde ise “Selahaddin Eyyubi Kudüs'ün Fatihisi” isimli başlık altında Selahaddin Eyyubi ve Haçlılar arasındaki savaşı konu edinir. Onun Kudüs'ü almasının yankılarını ve düzenlenen Haçlı Seferleri'ni değerlendiren yazar, Müslümanların bu savaşlarda Tapınak Şövalyeleri tarafından katledilmelerine, din değiştirmeleri istenen Müslümanların ailelerindeki kız çocuklarının alındığına, Mescid-i Aksa'ya gelen ziyaretçilerin engellenmesine yer verir. Selahaddin Eyyubi ve Kerek kalesi hâkimi Renaud de Chatillion arasındaki mücadeleyi de anlatan yazar, Şam'da güçlenen Selahaddin Eyyubi'nin adaletli ve Kudüs'ü almak için kararlı kişiliğine de değinmiş, 1187 yılında gerçekleştirilen Hittin Savaşı'nı anlatmıştır. “Burada Kudüs Krallık Ordusu tamamen dağıldı. Koskoca ordu adeta yok edildi... Bundan sonra önünde çok önemli bir engel olmayan Selahaddin Eyyubi, ordusuyla hızla batıya ilerleyerek Kudüs üzerindeki bütün yerleşim birimlerini Taberiye, Aka, Nablus, Yafa, Sayda, Beyrut, Cübeyl, Askalan, Gazze gibi şehirleri tek tek ele geçirdi”⁵².

Romanda Kudüs'ü alan Selahaddin Eyyubi'nin Mescid-i Aksa'yı ilk ziyaretine de değinen yazar, bu caminin Haçlılar tarafından bir saray haline çevrildiğini öğrenen Eyyubi'nin Mescid-i Aksa'da bu sebeple namaz kılamadığını, avluda namaz kıldığını söyler. Daha sonra yine onun adil kişiliğine yer verir.

Sonuç

Haçlı Seferleri din temelli olarak başlatılan ancak içinde siyasi ve ekonomik birçok sebebi saklayan savaşlardır. Bu savaşlar geçmişte çok geniş bir coğrafyada yapılmış birçok toplumu etkilemişse de günümüzde de yankıları sürmekte Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki mücadelede “Haçlı Seferleri” kavramı toplumsal hafızada canlılığını korumaktadır. Türk romanında da yazarlar bu savaşları çok yönlü şekilde ele almaya çalışmış, tarihi kişilerin yaşamlarına yer vermiş, bölgede kutsal kabul edilen şehirler için verilen mücadeleyi ele almışlardır. Haçlı Seferleri'ni konu eden ilk romandan bu yana bu konu sıklıkla ele alınmış olsa da romanlardaki yoğunluğun iki binli yıllarda olduğu görülmektedir. Bunda günümüzdeki siyasi hayatın, Orta Doğu bölgesinde hâlâ devam savaşların etkisinin olduğu da kabul edilebilir. Konuyu ele alan ilk romanlarda birinci Haçlı Seferleri ve sıradan kişilerin yani halktan insanların Haçlılara karşı verdikleri mücadele anlatılmaya çalışılırken daha sonraki romanların biyografik ağırlıklı oldukları görülmüş Selahaddin Eyyubi ve Nureddin Zengi'nin hayatları odağında Haçlı Seferleri romanlara konu edilmiştir. Bu romanlarda Doğu-Batı mücadelesinin temel sebepleri, İslamiyet'in Batı'da uyandırdığı yankılar, Papalığın Haçlı Seferleri'ne asker toplarken dini kavramları nasıl planlı bir şekilde kullandıkları, savaşlarda meydana gelen vahşet, Haçlıların özellikle Kudüs çevresinde kendilerini çeşitli sağlık örgütleri ve vakıflar ile nasıl gizledikleri konu edilmiştir. Yine romanlarda Haşhaşi örgütünün de varlığına vurgu yapılmış ve Haşhaşilerin Haçlılar ile de ittifak yaptığı birçok romanda tekrar edilmiş, Birinci Dünya Savaşı'nda Kudüs ve Bursa'nın işgalinde Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı bir Haçlı mücadelesi verdiği de işaret edilmiş, böylece Haçlı Seferleri'nin günümüze yansımaları da romanlara taşınarak bu savaşların izlerinin canlılığına dikkat çekilmiştir.

⁵¹ Ali Emre, Selahaddin Eyyubi Şark'ın Kartalı, 379.

⁵² İsmail Bilgin, Kudüs'teki Son Osmanlı-İğdirli Onbaşı Hasan, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020), 118.

Kaynakça

- Ahmed Mithat. Süleyman Musli. haz. Erol Ülgen-Fatih Andı. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara 2000.
- Bilgin, İsmail. Kudüs'teki Son Osmanlı-Iğdırlı Onbaşı Hasan. İstanbul: Timaş Yayınları. 2020.
- Çamuroğlu, Reha. Selahaddin el Kürdi. İstanbul: Everest Yayınları. 2011.
- Danişman, Zuhuri. Balak Gazi. İstanbul: Kaknüs Yayınları. 2010.
- Demirkent, Işın. Haçlı Seferleri. İstanbul: Dünya Yayıncılık. 1997.
- Doğrul, Ömer Rıza. Hasan Sabbah Cennet Fedaileri. İstanbul: Kaknüs Yayınları. 2015.
- Emre, Ali. Selahaddin Eyyubi Şark'ın Kartalı. İstanbul: Ketebe Yayınları. 2018.
- Gölgesiz Karaca, Sevtap. "I. Haçlı Seferi (1096) Öncesinde Bizans İmparatorluğu'nun Siyasî Durumuna Bakış". Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 2/4 (2012): 141-153.
- Karatay, Hüseyin. Selahaddin Eyyubi. İstanbul: Bengisu Yayınları. 2016.
- Kefeli, Emel. Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz. İstanbul: 3F Yayınevi. 2006.
- Maalouf, Amin. Arapların Gözünden Haçlı Seferleri. Ali Berktaş tarafından çevrildi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2020.
- Öke, Mim Kemal. Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar. İstanbul: Çağ Yayınları. 1991.
- Runciman, Steven. Haçlı Seferleri Tarihi. Fikret Işıltan tarafından çevrildi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 1. cilt. 1989.
- Subaşı, Ebubekir. Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyubi. İstanbul: Çelik Yayınevi. 2017.
- TDV İslam Ansiklopedisi. Abdurrahman Küçük. 7. cilt. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. 1993.
- TDV İslam Ansiklopedisi. Ramazan Şeşen. 9. cilt. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. 1994.
- TDV İslam Ansiklopedisi. Işın Demirkent. 14. cilt. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. 1996.
- Tiryakioğlu, Okay. Hilalin Gölgesinde Bir Ömür Selahaddin Eyyubi. İstanbul: Timaş Yayınları. 2017.
- Turan, A. Selahaddin Eyyubi. İstanbul: Festival Yayıncılık. 2017.